

10. Pogled v prihodnost

Dvig kulturnega kapitala s pomočjo računalnikov in interneta*

Kulturni kapital je po mnenju mnogih raziskovalcev in teoretikov s področja pismenosti¹ eden ključnih pojmov, s katerim pojasnjujemo dosežke pri (bralni) pismenosti za vse populacije. Kulturni kapital, kot ga definirajo različni raziskovalci, ki preučujejo pismenost s pomočjo velikih mednarodnih raziskav pismenosti², se v marsičem razlikuje od Bourdieujeve³ definicije, saj ga razširijo tako, upoštevajo tudi materialne temelje, ki omogočajo nastanek kulturnega kapitala, kot ga definira Bourdieu. Tudi mi ga bomo za potrebe razmišljanja o prihodnosti pismenosti v Sloveniji definirali na ta način.

Rekli smo že, da v glavnem povsod po svetu velja, da bolj izobraženi ko so starši, boljši bralci so njihovi otroci. Pravzaprav to res velja po vsem svetu, le da je nekje izobrazba staršev bolj, drugod pa manj pomembna. Slovenija je tista država med vsemi ostalimi sodelujočimi državami v Mednarodni raziskavi bralne pismenosti [PIRLS](#), kjer so razlike v bralni pismenosti med otroki univerzitetno izobraženih staršev in otroki staršev s končano kvečjemu osnovno šolo največje.

To si lahko poskusimo razložiti predvsem z življenjskim slogom družin, ki je zelo odvisen od izobrazbe staršev, pa tudi njihovih materialnih zmožnosti. Življenjski slog je tisti, ki določa izpostavljenost bralnim dražljajem. Bralni dražljaji so vse priložnosti, ki nam omogočajo, da karkoli preberemo: nalepke na živilih, cenike, filmske sporede, zemljevide, kažipote, podnapise na televiziji, revije, knjige. Pogosteje ko smo izpostavljeni bralnim dražljajem, več vadimo branje. Seveda mora biti zahtevnost dražljajev primerna: če so premalo zahtevni, vadimo branje samo »tehnično«, če so preveč zahtevni, ne razumemo, kaj nam pripovedujejo in ne dojamemo

* Nekateri deli tega besedila, zlasti v drugem delu, postanejo smiselni šele z aktivacijo označenih spletnih povezav. Za branje teh delov je treba računalnik, na katerem beremo, povezati na internet. Besedilo »Pogled v prihodnost« je dostopno na straneh Pedagoškega inštituta.

¹ Članki, ki govorijo o kulturnem kapitalu in pismenosti so dostopni na http://scholar.google.com/scholar?q=cultural+capital+literacy&hl=en&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholar&sa=X&ei=86FDT9L6GsHFswaqtdX6BA&ved=0CBwQgQMwAA, iskalni pojmi: cultural capital literacy

² PIRLS raziskava preučuje bralno pismenost 9–10-letnikov oziroma učenk in učencev 4. razredov, podatki so dostopni na <http://pirls.bc.edu/>; PISA preučuje bralno, matematično in naravoslovno pismenost 15-letnikov, podatki so dostopni na <http://www.pisa.oecd.org>; IALS raziskave pa preučujejo pismenost odraslih, podatki so dostopni na http://www.oecd.org/document/2/0,3746,en_2649_39263294_2670850_1_1_1_1,00.html. V vseh treh raziskavah sodeluje tudi Slovenija, v PIRLS do sedaj v letih 2001, 2006 in 2011, v PISA v letih 2006, 2009 in (trenutno potekajoči) 2012, v IALS pa leta 2000 (zajem podatkov 1998).

³ Nekatero Bourdieujeve knjige in knjige o Bourdieuju so navedene na <http://www.emka.si/rezultati-iskanja?iskanje=bourdieu>

sporočila besedila. Več ko je primerno zahtevnih bralnih dražljajev, več novih besed se naučimo in več novih miselnih struktur pridobimo. Ali pa če beremo leposlovje, znamo približno(!) isto misel povedati na vedno nove in nove načine, pri katerih se pomen lahko ne spremeni, se spremeni za nianso ali pa se zelo spremeni. Pomen sporočila je odvisen tudi od prejemnika sporočila, od tega, v kakšnih okoliščinah ga je doseglo besedilo: kakšen je besedni zaklad prejemnika, kakšen je obseg njegovega znanja, kakšne vrednote ima, k čemu stremi, in še in še.

V Sloveniji je po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije⁴ univerzitetno izobraženih le 10 % odraslih prebivalcev nad 25 let. Izobrazbena struktura se dolgoročno viša, vendar je v 4. razredu osnovne šole (po podatkih PIRLS) še vedno samo ena četrtnina otrok, ki imajo univerzitetno izobraženega vsaj enega od staršev. Ti podatki se v zadnjih 5 letih niso spremenili. V PIRLS 2011 je imelo vsaj enega starša z univerzitetno izobrazbo 25 % učenk in učencev, v letu 2011 pa 24 %. Bralci, ki dosegajo višji mednarodni mejnik 550 točk (teh je 42 %) so na *varni strani*, kar pomeni, da bodo v znanju lahko samostojno napredovali, saj znajo tako dobro brati, da s samostojnim branjem lahko pridobivajo nova znanja. Kaj pa ostalih 58 % otrok v populaciji? Če ne živijo v urbanem okolju, je precejšnja verjetnost, da je njihov dostop do družbenih kulturnih dobrin zelo otežen. Toliko manj ko so izobraženi njihovi starši, toliko težje dostopajo do vseh kulturnih dobrin, zato se veliko težje opismenijo. Ko govorimo o pismenosti, so otroci izobraženih staršev izrazito privilegirani otroci. Šole so pri opismenjevanju v neenakem položaju, saj so – kot smo že večkrat zapisali – odvisne od kulturnega (materialnega) zaledja otrok.

Kaj je tisto, kar naredi domače okoliščine tako pomembne v odnosu do bralne pismenosti otrok⁵? Rekli smo, da imajo najboljši bralci izobražene starše (v Sloveniji je po večini odločilna izobrazba matere). Družine imajo veliko knjig in za otroke imajo veliko otroških knjig. Otroci hodijo v glasbeno šolo in vsak dan ali skoraj vsak dan berejo za zabavo. Dobri bralci so tudi otroci, ki berejo podnapise na televiziji (ne preveč in ne premalo). Učenke in učenci, ki enkrat do dvakrat mesečno berejo stripe, so boljši od tistih, ki jih sploh ne berejo ali ki jih berejo vsak dan. Tudi otroci, ki zmerno veliko časa igrajo igrice na računalniku so boljši bralci od tistih, ki jih igrajo zelo veliko ali pa jih sploh ne igrajo.

Otrok, ki je vsakodnevno izpostavljen bralnim dražljajem, bo vadil branje, ne da bi se tega zavedal. Mladostniki, ki ne marajo brati, včasih dobijo navodila, da morajo na internetu kaj poiskati. Ko so jih raziskovalci pobarali, da so vendarle nekaj prebrali, so to odločno zanikali, češ da so samo nekaj poiskali. Brali? Nikakor.

⁴ <http://www.stat.si/>

⁵ Več o pomembnosti kulturnega kapitala v zborniku Konferenca Bralna pismenost v Sloveniji in Evropi na str. 146, Doupona Horvat, M.: [Šola naj dobro bralno pismenost omogoči vsem in jo zahteva od vsakega otroka](#)

Ponazoritev konkretnega delovanja kulturnega kapitala, 1. primer: Dva otroka iz različnega okolja dobita pri pouku isto nalogo. Poglejmo, kakšne so njune možnosti, da jo bosta opravila.

Oba dobita nalogo, naj do naslednjega dne pripravita predstavitev (in plakat) o belem medvedu.

Zamislimo si najprej otroka, ki živi v mestu, doma ima računalnik, priključen na internet, zaposleno mamo.

Ko gre iz šole, se njegovo popoldne odvija takole:

- ob 14h gre peš domov, malo poigra igrice na računalniku, morda kaj prebere, sprehodi psa, pomalica ...
- ob 16h gre na nogomet/v glasbeno šolo/na igrišče/k prijatelju ...
- ob 18h pride domov, večerja, gleda TV,
- ob 19h se spomni, da mora nekaj pripraviti za šolo, se usede za računalnik, poišče nekaj spletnih strani o belem medvedu, natisne slike, natisne dele besedila, ki ga *spotoma* prebere, jih prilepi na plakat (papir spotoma prinese mama, ko mu pred prihodom domov telefonira, kako je in ali morda kaj rabi), (morda ima doma tudi tiskane enciklopedije, ki so kot izredno drage knjige dober pokazatelj materialnega stanja družine pa tudi pokazatelj pomena, ki ga ima branje v družini⁶),
- ob 21h „naloga opravljena“.

Zdaj pa pogledajmo še primer otroka, ki ne živi v mestu, v šolo se vozi s šolskim avtobusom, njegova mama je tudi zaposlena, vendar nima avtomobila. Poglejmo, kako je njegovo popoldne:

- ob 14 gre domov, na šolski avtobus, je prost, ne igra igrice, nima računalnika,
- že kmalu po prihodu domov se spomni, da bi moral narediti predstavitev – a je pozabil iti v šolsko knjižnico, enciklopedij doma nima, računalnika s hitrim dostopom do interneta prav tako ne, občinska knjižnica je 5 km oddaljena, prevoza do knjižnice nima, starši ga v knjižnico ne morejo peljati,
- ob 16h gre ven s prijateljem,
- ob 18h je doma, večerja, odrija misel na šolo, ker ne ve, kako bi naredil nalogo,
- naslednji dan v šoli nima plakata, ne ve nič posebnega o belem medvedu.

Seveda je možno, da tudi otrok, ki ima doma vse pogoje, internet, izobražene starše in kopico knjig, ne bo naredil nič drugega, kot prekopiral nekaj strani, ki jih niti v celoti ne bo prebral, le natisnil in prilepil. Možna je še slabša različica, da bo brala in izrezovala mama, otrok pa bo samo nalepil. Toda tu ne govorimo o tem, kako je mogoče izigrati sistem, ampak o tem, kakšne možnosti ima otrok, ki ima vse, za izobraževanje potrebne, dobrine na razpolago. V večini primerov jih bo izkoristil, pa če si bo to želel ali ne. Medtem ko brskamo za informacijami po internetu, v vsakem primeru beremo, tudi če v močno okrnjeni obliki, na primer, če iščemo nek glasbeni avdio ali videoposnetek, če hočemo naložiti film ali knjigo ipd. Pri teh dveh otrocih, ki smo ju

⁶ Morda tak otrok enciklopedije v ključnem trenutku sploh ne uporabi, pa vendar je ta – ali katera druga – enciklopedija pomembno vplivala na pismenost, ki jo je otrok dosegel do tistega trenutka. Po vsej verjetnosti družina nima samo ene enciklopedije, ampak tudi druge knjige, morda so že pred šolo otroci hodili s starši v knjižnico, na kulturne prireditve ipd.

navedli kot hipotetični primer dveh skrajnosti, ni problem v tem, da je en otrok naredil domačo nalogo, drugi pa ne. Težava je v tem, da se je en otrok nekaj naučil, drugi pa se ni naučil ničesar, še slabše, ostal mu je slab občutek, da bi nekaj moral narediti, pa ni. Razlika med otrokoma se povečuje dan za dnem, še zlasti, če vemo, da je prostih dni skoraj toliko kot šolskih (178 : 187 v šolskem letu 2011/12) in da longitudinalne študije kažejo, da največja razlika v znanju otrok iz različnih socialnih skupin ne nastane med šolski letom, ampak med počitnicami. Medtem ko otroci iz višjih socialnih slojev med počitnicami napredujejo v znanju, otroci iz nižjih socialnih slojev naslednje šolsko leto pravilom začnejo malo nižje od tistega, ki so ga imeli, ko so končali prejšnje šolsko leto. Zlasti pri pismenosti je ta razlika zelo velika. Če se vrnemo k otroku iz našega primera, ki nima doma ne interneta ne enciklopedij (pa tudi papirja za plakat mu popoldan konec koncev nima kdo prinesiti), je seveda možno, da bi si tak otrok že vse pripravil v šoli, takoj po pouku bi odhitel v šolsko knjižnico (če bi bila ta seveda odprta!), si pripravil material in ga odnesel domov (v šoli pa bi dobil papir za plakat). Toda otrok, ki bi to zmogli dan za dnem, ni veliko, brez konkretne pomoči terja taka organizacija – zlasti za otroka v nižjem razredu – velik napor, ki ga ni sposoben marsikateri odrasli. Kar pomislimo: vsi vemo, da je rekreacija zdrava, toda koliko ljudi se zares redno rekreira? Koliko učiteljev in učiteljic – glede na celotno družbo izrazito nadpovprečno izobraženih – opravi rekreacijo pred službo, če vedo, da bodo npr. vse popoldneve in večere v določenem tednu zadržani s popoldanskimi aktivnostmi? Otroci, ki jim je prihodnost preveč oddaljena, se ne morejo izobraževati tako, da je njihova popoldanska aktivnost prepuščena njihovi lastni iniciativi.

Ponazoritev delovanja kulturnega kapitala, 2. primer: Odtrgana slušalka

Miloš Macourek je avtor knjige za otroke z naslovom *Odtrgana slušalka*⁷. V njej deček in deklica, Mach in Šebestova, v parku najdeta odtrgano telefonsko slušalko. Kaj kmalu ugotovita, da se vse, kar izrečeta v slušalko, uresniči. Nekega dne je Mach pri pouku vprašan, kaj ve o navadnem zajcu. Ne ve prav dosti, zato neprestano ponavlja: „Navadni zajec živi v gozdu, živi v gozdu, živi v gozdu ...“ Dobi nalogo, da se o navadnem zajcu pouči do naslednjega dne. V odtrgano slušalko izreče svojo željo in za eno popoldne Mach in Šebestova postaneta zajca. Naslednji dan Mach ve vse o zajcih, kako zajci živijo, s čim se prehranjujejo, koliko mladičev imajo, koliko dlak imajo na hrbtu, koliko časa živijo ...

Računalnik, priključen na internet, je naša odtrgana slušalka. Omogoča nam simulacijo različnih okoliščin, ki nam v realnem življenju niso dosegljive, vsaj ne vsakodnevno ali brez velikega navora, ki bi ga morali vložiti v doseganje kakih okoliščin, pri tem pa bi morali zanemariti večino ostalih. S pomočjo interneta lahko, denimo, potujemo in si ogledujemo zares daljne kraje. Odpravimo se na popotovanje od Pretorie do Cape Towna⁸. Bi šli raje po celini ali ob morju? V obeh primerih si lahko ogledamo fotografije s skoraj vsakega križišča. (Seveda ima velika radovednost pred potovanjem tudi svoje slabe strani, svet v *resnici* izgleda tako kot na internetu.) S pomočjo interneta s pomočjo Google Earth aplikacije potujemo, kamor si zaželimo. Na primer na ogled Keopsovih piramid⁹. Ups, napačen vpis v aplikacijo, in znašli smo se v Romuniji. To je ime nekega romunskega

⁷ <http://cobiss6.izum.si/scripts/cobiss?ukaz=DISP&id=1703245624934291&rec=1&sid=1>

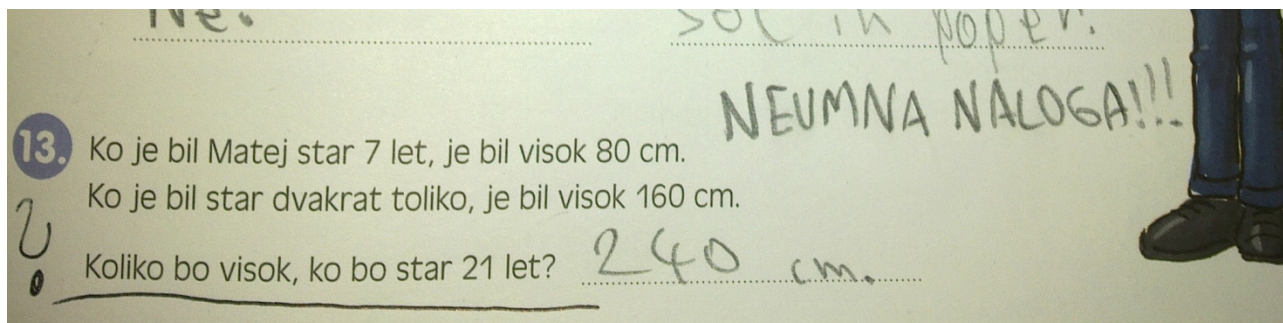
⁸ http://maps.google.com/maps?client=safari&rls=en&q=pretoria&oe=UTF-8&um=1&ie=UTF-8&ei=K8FDT-PqFo7ktQauwYH5BA&sa=X&oi=mode_link&ct=mode&cd=3&ved=0CCQQ_AUoAg

⁹ http://maps.google.com/maps?client=safari&rls=en&q=pretoria&oe=UTF-8&um=1&ie=UTF-8&ei=K8FDT-PqFo7ktQauwYH5BA&sa=X&oi=mode_link&ct=mode&cd=3&ved=0CCQQ_AUoAg

podjetja: »keops pyramyde egiptyan srl«. Kaj pa če ne bi vedeli, kaj so Keopsove piramide? Bi vedeli, da smo pritisnili napačen zadetek? Za začetek, na primer, pogledamo v Wikipedijo¹⁰.

Lahko bi rekli, da je internet učbenik vseh učbenikov. V vsakem trenutku lahko poiščemo skoraj katerikoli podatek. V razredu lahko med poukom takoj pogledamo, česar ne vemo, in ni treba čakati na naslednji dan, da otrokom povemo, kar jih zanima¹¹.

Običajen očitak prepričanju, da na internetu najdemo ogromno podatkov in dostopa do znanja, je, da lahko na internetu vsak objavi, kar želi. To je večinoma res, saj današnji ponudniki internetnih storitev ponujajo aplikacije, kjer je mogoče spletno stran izdelati brez posebnega predznanja, zlasti pa brez znanja programiranja. Na portalu ARNES, akademski in raziskovalni mreži Slovenije, lahko tudi vsak učitelj, raziskovalec, učenec, dijak ali študent z orodjem blog.arnes¹² postavi svojo brezplačno spletno stran in na njej objavi praktično karkoli. Vendar je internet venomer izpostavljen preverjanju uporabnikov in se ga da vsak trenutek spremeniti. Tudi v knjigi se da objaviti karkoli, celo v recenziranem učbeniku. Poglejmo primer: »Ko je bil Matej star 7 let, je bil visok 80 cm. Ko je bil star dvakrat toliko, je bil visok 160 cm. Koliko bo visok, ko bo star 21 let?«

Slika 8. Primer iz učbenika za matematiko

Drug, veliko nevarnejši primer je knjiga »Bell Curve: Intelligence and Class Structure in American Life¹³«. To je knjiga, ki je ob svojem izidu leta 1997 dvignila nemalo prahu. Kaj nemalo, ves svet se je ukvarjal z njo, med drugimi dva izmed najpopularnejših (in kredibilnih) mislecev 20. stoletja, biolog Stephen Jay Gould¹⁴ in lingvist

¹⁰ http://sl.wikipedia.org/wiki/Piramide_pri_Gizi

¹¹ Za opis izkušnje se zahvaljujem Barbari Lavrič Ravbar, učiteljici na razredni stopnji v OŠ Miška Kranjca v Ljubljani.

¹² <http://blog.arnes.si/>

¹³ http://www.amazon.com/Bell-Curve-Intelligence-Structure-Paperbacks/dp/0684824299/ref=sr_1_1?ie=UTF8&qid=1329852120&sr=8-1

¹⁴ <http://www.commondreams.org/views02/0529-01.htm>

Noam Chomsky¹⁵. Avtorja knjige *Bell Curve* sta v knjigi »dokazovala«, da je uspeh v družbi odraz inteligence posameznika in da so belci uspešnejši, ker da so inteligentnejši. Izkazalo se je, da sta avtorja knjige sicer res izvajala raziskavo, vendar sta podatke, ker se niso ujemali z njunimi predvidevanji, priredila »za nazaj«. S prirejenimi podatki se da seveda pokazati karkoli. Vrnimo se za trenutek h Gouldu in Chomskemu: kako vemo, da je njuna kritika, objavljena na priloženih spletnih straneh, pravilna, resnična, knjiga *Bell Curve* ... (Gaussova krivulja ...) avtorjev Murray & Herrnstein pa ne? Tu ni bližnjic. Ne pri internetu, ne pri tiskani literaturi. Potrebno je raziskati čim več virov, pri tako kočljivih stvareh, predvsem znanstvenih in strokovnih člankov. Kritično vrednotenje prebranih vsebin je zelo pomembna sestavina pismenosti. Učence, dijake in študente je treba naučiti kritično presojeti vire.

Knjiga *Bell Curve* je dvignila mnogo prahu, toda prah se je, vsaj v nestrokovni in neznanstveni javnosti polegel. Knjiga je na prodaj na Amazonu brez opozoril. Tudi v Sloveniji jo nekateri znani predavatelji uporabljajo kot verodostojen znanstveni vir¹⁶.

VSAKODNEVNA UPORABA RAČUNALNIKA

Računalnik vsakodnevno uporabljamo tako pogosto, da o tem več ne razmišljamo; uporabljamo ga v zasebnem in poklicnem življenju, kar je pogosto prepleteno.

Računalnik, priključen na internet, uporabimo avtomatsko, brez načrta, brez miselnega napora, mimogrede ... pogledamo elektronsko pošto, iščemo literaturo, pogledamo vozni red, kupimo vozovnico, pogledamo vremensko napoved, poiščemo kuharski recept, pogledamo, kaj je novega v otrokovi šoli, delamo priprave za predavanja, pouk, zvečer pogledamo »housa« ...

Kaj pa z računalnikom počnejo otroci?

Otrok večinoma ne učimo uporabe računalnika, vendar ga vseeno uporabljajo, nekateri že od malih nog. Računalnik sam po sebi ni ne dober ne slab, je le orodje ali predmet uporabe, kot knjiga, opeka, svinčnik, žoga ...

Otroci in mladostniki uporabljajo računalnik za naslednje dejavnosti (ne nujno v tem vrstnem redu in ne počnejo vsi vsega):

- za šolsko delo (iščejo podatke, pišejo seminarske naloge),
- klepetajo (*facebook, google, skype* ...),
- igrajo igrice (arkadne, miselne, strateške, simulacije življenja, streljanke ...),
- si pošiljajo pošto, izmenjujejo datoteke za šolsko delo,
- programirajo,
- nalagajo filme, risanke, glasbo, obdelujejo slike,
- rišejo,

¹⁵ <http://newlearningonline.com/new-learning/chapter-6-the-nature-of-learning/chomsky-on-iq-and-inequality/>

¹⁶ <http://www.google.com/search?client=safari&rls=en&q=bell+curve+dosežek&ie=UTF-8&oe=UTF-8>

- povezujejo računalnik z drugimi elektronskimi napravami (foto, video, PDA ...)
- iščejo različne podatke o stvareh, ki jih zanimajo.

Če bi obstajale e-knjige v slovenščini, bi jih nekateri otroci zagotovo brali. Pravzaprav obstajajo, vendar so te knjige stare (potekle so avtorske pravice, zato so tudi objavljene tako, da so zastonj dostopne). Knjige so pomemben vir kulturnega kapitala. Za čim boljšo pismenost otrok in mladostnikov iz vseh socialnih skupin bi nujno potrebovali e-knjige v slovenščini, zlasti leposlovje.

INTERNET, SIMULACIJA KULTURNEGA KAPITALA

Za branje (in posledično učenje s pomočjo branja) je kulturni kapital bistvenega pomena; omogoča, da je otrok neprestano v stiku z bralnimi dražljaji. Z izjemno količino bralnih dražljajev internet simulira kulturni kapital realnega okolja: pomislite samo, kako hitro do informacij na internetu dostopa dobro opismenjena oseba. Ker vemo, da otroci, ki radi berejo, dobro berejo in potem, ko dobro berejo, še rajši berejo, vidimo, da smo v krogu (zanki). Če otrok nima česa brati, ali pa je izbira zelo omejena, tako da zanj ni stimulaturna, ne more napredovati, saj nikoli ne vstopi v začarni krog »več, boljše, več ...«

S pomočjo podatkov mednarodne raziskave bralne pismenosti PIRLS ugotavljamo, da slovenski otroci zelo napredujejo v branju, bralni dosežek se viša vse od leta 1991, ko je bila izvedena prva raziskava bralne pismenosti v okviru organizacije IEA¹⁷, Reading Literacy, predhodnica današnje raziskave PIRLS (prva PIRLS raziskava v letu 2001 je bila izvedena deloma s pomočjo instrumentov RL 1991, izključno zaradi možnosti ugotavljanja trendov). Vendar ne napredujejo vsi otroci. V glavnem zelo napredujejo otroci izobraženih staršev (tistih 25 %, o katerih smo govorili že na začetku), medtem ko otroci neizobraženih staršev (končana osnovna šola) ostajajo tam, kjer so bili. To je ponovno posredni dokaz, da lahko napredujejo otroci, ki jim materialno zaledje to omogoča. Z dostopom do interneta bi lahko do navideznega materialnega obilja, ki omogoča pismenost, prišli tudi otroci, ki jim v realnosti primanjkuje bralnih dražljajev.

Nekatere učitelje pri uporabi interneta ovira strah, da bodo otroci znali več od njih, kar je povsem možno. Vendar to ni nič nenavadnega. Nekaterim otrokom je računalnik nekaj vsakdanjega, čeprav ga v resnici uporabljajo v zelo omejenem obsegu glede na možnosti, ki jih računalnik, povezan na internet, nudi. Ali so nekatere učenke in učenci bolj vešč rokovanja z računalnikom kot učitelji? Seveda, pa kaj potem!

Nekatere učiteljice in učitelji zelo spodbujajo uporabo računalnika (odvisno od osebnih preferenc učiteljev, starosti, izobrazbe, kompetentnosti pri uporabi). Starost učiteljev je lahko pomemben dejavnik. Vemo, kakšna je starostna struktura učiteljev, ki so v letih 2001, 2006 in 2011 poučevali otroke v 4. razredu, in starostna struktura nagiba tehtnico v smeri vedno starejših učiteljev.

Seveda še zdaleč ne trdimo, da starejši učitelji kaj slabše uporabljajo računalnik kot mlajši, možno pa je, da ga nekateri ne uporabljajo tako samoumevno (niti v zasebnem življenju, pač dobro shajajo brez njega).

Naslednji faktor je šola: nekatere šole imajo imenitno opremljene računalniške učilnice, ki pa samevajo. V Sloveniji obstajajo celo šole, ki so bile imenitno opremljene v prvem valu uvedbe devetletke, toda računalnikov niso nikdar zares uporabili. Računalniške učilnice velikokrat samevajo zaradi iracionalnega strahu, da otroci

¹⁷ <http://www.iea.nl/>

lahko pokvarijo računalnike, češ računalniki so dragi. Vendar: neuporaba je relativno veliko dražja. Seveda pa obstajajo tudi šole, ki – kot je opozoril udeleženec na delavnici – imajo zelo slabo, za učenje s pomočjo interneta neuporabno, povezavo z internetom.

Ko računalnik uporabljamo za napredovanje v pismenosti, se moramo zavedati kognitivnih procesov, ki jih (nezavedno) uporabljamo. Pri otrocih se moramo vedno spraševati:

Ali znajo ločevati dobre informacije od slabih? Ali znajo navajati vire (sploh vedo, kaj je vir)? Seveda ne znajo, zato je treba te spretnosti poučevati vsa leta njihovega šolanja.

Računalnik z internetom na nek način vsem otrokom nudi enake možnosti (v knjižnicah knjige niso na voljo v toliko izvodih, da bi jih lahko hkrati brali vsi otroci, običajno niso na voljo niti v toliko izvodih, da bi popularno knjigo v nekaj tednih prebrali vsi otroci v določenem razredu – kar je z vidika motivacije nesprejemljivo). Računalnik na primer vsakemu otroku omogoča, da lahko kadar koli ugotovi, kaj določena beseda pomeni; besedni zaklad je izredno pomemben, vendar pridobivanje besed ni avtomatično.

Odrasli radi rečemo, da računalniki otrokom samo „kradejo čas“. Včasih smo to govorili za televizijo, pa tudi za stripe. V prid trditvi, da je za bralno pismenost odločilna količina in prava zahtevnost bralnih dražljajev, so podatki iz raziskav PIRLS, da otroci, ki preveč časa preživijo pri računalniku (več ur na dan), ki preveč časa gledajo televizijo (več ur na dan) in berejo samo stripe, ne berejo tako dobro, kot drugi otroci. Vendar je zelo pomemben tudi podatek, da otroci, ki zelo malo uporabljajo računalnik, zelo malo gledajo televizijo in nikoli ali skoraj nikoli ne berejo stripov, ravno tako berejo zelo slabo.

Kaj računalnik lahko naredi za učitelja? Mu olajša delo?

Na kratki rok gotovo ne, saj mora učiteljica, učitelj:

- naučiti otroke iskanja informacij,
- naučiti otroke primerjanja informacij in vrednotenja virov,
- vsaj v začetni fazi naučiti primerjati podatke iz knjig s podatki na internetu,
- sprejeti, da se lahko bere leposlovje na računalniškem ekranu.

Nekaterim otrokom pa uporaba računalnika še posebej olajšuje izboljševanje pismenosti, na primer otrokom z disleksijo, šibko fino motoriko, s slabovidnostjo ...), saj s prilagoditvami besedila na ekranu lažje berejo oz. pišejo.

Uporaba računalnikov na pismenost vpliva neposredno in posredno. Neposredno na način izpostavljenosti bralnim dražljajem, še zlasti, če je računalnik priključen na internet. Posredno pa z izpostavljenostjo veliki količini informacij, ki jih lahko obdelujemo, če le vemo, kako. Ta proces pa poteka krožno: več ko beremo, boljše beremo, in boljše ko beremo, raje beremo. Kdor več bere (seveda če zahtevnost sčasoma narašča), boljše bere ...

Računalnik z ustreznimi programi in povezavo na internet simulira bogat kulturni kapital. Bralni dražljaji, ki so v realnosti dostopni manjši skupini ljudi, postanejo z uporabo računalnika in interneta naenkrat dostopni vsakomur, ki jih uporablja. Internet seveda ne more v celoti nadomestiti realnega sveta, saj za dobro izobraženost potrebujemo tudi realne, ne le simuliranih izkušnje. Vendar pa je napredek, ki ga za relativno majhno ceno prinesejo računalniki, priključeni na internet, neprimerljiv z napredkom, ki ga je moč v bralni pismenosti doseči brez ustreznega kulturnega kapitala okolja. Računalnik z internetom je v današnji situaciji edini, ki omogoča tudi otrokom srednješolsko in osnovnošolsko izobraženih staršev, da se opismenijo do

stopnje, ko se bodo lahko samostojno učili. Ko učenec na računalniškem zaslonu bere besedilo iz biologije in kemije, ne napreduje le v branju, ampak se uči biologijo in kemijo.

Ali kot smo že zapisali: bralna pismenost ni vse, saj so pomembna tudi druga znanja in veščine. Vendar je bralna pismenost edina, ki omogoča samostojno učenje na dolgi rok.